TRANSLATION STUDIES. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК - 81'25

<https://doi.org/10.31548/philolog2020.03.009>

МІЖМОВНІ ТА МІЖКУЛЬТУРНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДУ

О. С. ПОЛІЩУК, кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: oleksandr_polishchuk@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0001-9306-617X>

А. І. БАМБУРА, студентка 4 курсу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: b.a.i23062000@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-0367-9245>

Анотація. У статті обґрунтовано виникнення та поширення міжмовних та міжкультурних проблем, які є одними з основних у сфері перекладознавства. Різні культури на сучасному етапі розвитку взаємодіють між собою, і тому перекладач має забезпечувати адекватний переклад з урахуванням міжкультурної різниці, але при цьому вихідний текст не може бути суттєво змінений. Раніше через докорінні відмінності між культурами та мовами реципієнт не міг сприймати культуру оригіналу, а завдяки розвитку перекладознавства уможлиблюється належне сприйняття тексту. У період глобалізації розширюються міжнародні контакти, де надзвичайно зростає роль мовної особистості. Переклад тут виступає безпосереднім інструментом у міжкультурній комунікації, а також засобом захисту національних мов і культур. Ключем до комунікативного успіху та порозуміння між учасниками різних мов і культур є опанування мовним кодом. Варто зауважити, що є спеціальні мовні штампи, які застосовуються різними суспільствами в тотожних ситуаціях. У статті наведені причини міжкультурних проблем, які доводять важливість міжкультурної комунікації з урахуванням міжмовних відмінностей, що досягається за допомогою адекватного перекладу, де головною метою є аналіз особливостей міжмовних та міжкультурних проблем та шляхи їх подолання. У дослідженні використовується метод аналізу і спостереження, стаття має описовий характер. Результатом аналізу граматичних трансформацій та їх детального вивчення є зображення можливих шляхів вирішення міжмовних та міжкультурних проблем.

Ключові слова: перекладознавство, міжмовна та міжкультурна проблематика, суперечливі тенденції, крос-культурна комунікація, лінгвокультурні реалії, «діалог культур», соціокультурна компетентність.

Актуальність. Перекладознавство є однією з найбільш досліджуваних галузей. За його допомогою ми розуміємо мовні явища або можемо відтворити зміст оригінального тексту іншою мовою. Переклад – це не тільки процес, а й результат. Головною його метою є ознайомлення людей різних мовних середовищ з наукою, літературою, музикою. Все це досягається за допомогою перекладу, людям стає легше порозумітися між собою і дізнатися щось нове для себе. У період глобалізації, коли відбувається активний розвиток всіх аспектів життя, міжмовні і міжкультурні проблеми набувають актуальності. Є дві суперечливі тенденції, на які має бути спрямована діяльність

перекладачів: зберегти мовну норму культури в перекладі, а також гармонізувати її з мовою оригіналу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато вчених-теоретиків досліджували та аналізували проблеми сучасного перекладу на міжкультурному рівні. Серед них: Р. Зорівчак, Л. Коломієць, А. Гудманян, В. Карабан, Л. Бархударов та інші. Зближення мовних культур різних народів спонукало досліджувати проблеми міжмовної комунікації і значно пожвавило інтерес учених. Мова для них вже розглядалася як категоризація досвіду певного етносу. Переклад тут вважається певним провідником, адже саме він забезпечує розуміння конкретної ситуації.

Мета дослідження – проаналізувати особливості міжмовних та міжкультурних проблем, знайти шляхи їх подолання, розкрити поняття соціокультурної компетенції.

В межах дослідження потрібно вирішити такі **завдання**:

- дослідити поняття «міжкультурна комунікація» і «переклад» у контексті міжмовного спілкування;

- проаналізувати вплив перекладу у процесі міжкультурної комунікації.

Результати дослідження та їх обговорення. Різні культури на сучасному етапі розвитку взаємодіють між собою. Відмінності мовленнєвих норм потребують від перекладача глибоких трансформацій. Це свідчить про те, що носії різних мов сприймають світ по-іншому, і тому перекладач має забезпечувати адекватний переклад з урахуванням міжкультурної різниці, але при цьому вихідний текст не може бути суттєво змінений, тому що найголовніше – це передати отримувачам максимально збережену вихідну інформацію.

Посилаючись на працю «Переклад і культура» Ж. Мунена зазначаємо, що позамовна ситуація культури, то такий чинник, який може нейтралізувати розбіжності мовних структур, компенсувати відсутність тих чи тих елементів у мовній картині світу [7, с. 138]. Тут дуже важливим є розуміння культурного перекладу.

Іншим аспектом є взаємопроникнення культур. Так, О. Череднеченко вважає, що «європейська співпраця в галузі вивчення мов і культур надалі сприятиме кращому взаєморозумінню між народами, а в майбутньому – побудові Європи без кордонів» [9, с. 4-5].

Художній переклад є однією з міжкультурних проблем, де переклад працює на збереження мовного та культурного розмаїття, слугує захисту національних мов і культур, але як мовні так і позамовні чинники повинні бути враховані.

Як в усному перекладі, так і письмовому перекладі перекладач має зосередитися на міжмовних та міжкультурних проблемах, бо це дуже важливо. Етнолінгвальні картини світу дозволяють побачити розбіжності між культурними групами. Коли ми говоримо про споріднені культури, то досить важливою тут є мова. Саме мова та аналогічний культурний досвід дозволяє людям порозумітися між собою, а коли йдеться про різні культури, то некоректний переклад призводить до певних розбіжностей. Один

об'єкт може категоризуватися по-різному відповідно до культурної приналежності. Так званий «чужий» текст вимагає детального вивчення і аналізу. Тобто тут перекладач повинен відчути на собі культуру того тексту, який він перекладає і володіти хоча б фоновими знаннями тієї культури, до якої належить текст.

Крос-культурна комунікація – це проблематична галузь, тому що відрізняються жести, їх сприйняття, форми ввічливості, звертання, менталітет, що спричиняє як комунікативні, так і перекладацькі проблеми. Культурні аспекти досить важко трактувати. Різниця полягає у лексичному значенні, синтаксисі, ідеології, способі життя. Тобто перекладач має поєднати дві суперечливі тенденції, про які згадувалося вище.

Раніше через докорінні відмінності між культурами та мовами реципієнт не міг сприймати культуру оригіналу, а завдяки розвитку перекладознавства уможливується належне сприйняття тексту.

Існує декілька форм перекладу:

- усний;
- письмовий;
- посередкований;
- автоматичний;

Варто наголосити на тому, що при письмовому перекладі легше передати настрій і культуру, а також частково емоції іншого народу, так як у перекладача є можливість знайти відповідну інформацію та опрацювати певні джерела. При усному перекладі це також можливо, але досягається важче, особливо, коли переклад синхронний і у перекладача немає багато часу, щоб підготуватися. Точний переклад у таких випадках може упускатися, але культурні особливості повинні бути витримані. І кожен такий переклад має унікальний характер завдяки культурно-історичному аспекту.

Переклад виступає також засобом захисту національних мов і культур. Ключем до комунікативного успіху і порозуміння між учасниками різних мов і культур є опанування мовним кодом. Варто зауважити, що є спеціальні мовні штампи, які застосовуються різними суспільствами при тотожних ситуаціях.

Мова відіграє дуже важливу роль при перекладі. Це яскраво видно, коли ми передаємо один і той самий об'єкт різними мовами. Наприклад, *підсніжник* – *подснежник* – *snowdrop* – *schneeglöckchen*. Тут простежується паралель між між

українською і російською. Але головна ідея така: незважаючи на те, якою мовою написано, людина розуміє і сприймає об'єкт. Це можна вважати за відображення мовних картин світу.

Міжкультурна комунікація характеризується також певними відмінностями. Виокремлюємо:

- обряди, звичаї, свята;
- назви пам'яток, площ, вулиць;
- імена героїв, діячів;
- національні традиції і мовний етикет;
- фразеологічні звороти, вислови,

прислів'я;

Вони є характерними для певної лінгвокультурної спільноти. Міжкультурна комунікація впливає на те, що виявляються перепони у розумінні між комунікантами, але переклад таких творів підсилюють експресивно-емоційне значення. Перекладач працює з метою злиття культур оригіналу і перекладу. При цьому він розкладає оригінал тексту на певні елементи, а згодом складає його у нову єдність. Образи та асоціації, які виникають у використанні перекладеного тексту, показують наскільки вдало перекладач виконав свою роботу. Він навіть може додати незначні деталі від себе, щоб текст краще сприймався. Майбутній перекладач має бути усвідомлений в тому, що знання про культуру народу і менталітет формують комплекс професійних компетенцій.

Потрібно розробляти та розпізнавати різні стратегії, щоб розвивати міжкультурні навички та вміння, встановлювати контакт з носіями інших культур, розв'язувати соціокультурні конфлікти, а також важливо виробляти в собі навичку інтерпретування мовленнєвої поведінки комунікантів.

Знання афоризмів, сталих виразів певної культури є також дуже важливими. Прикладом можуть слугувати ідіоми в англійській мові, дуже рідко їх можна перекласти дослівно, в більшості випадків вони потребують детального вивчення, а для розуміння потрібно вдаватися до історії створення тих чи інших ідіом. Головною ідеєю тут є те, що ідіоми не можна викидати при перекладі, завдяки ним передається суть сказаного.

Варто зазначити, що роль перекладу надзвичайно важлива у процесі міжкультурного спілкування, так як представники різних культур мають свої відмінності. *У період глобалізації розширюються міжнародні контакти, де надзвичайно зростає роль мовної особистості.* Переклад тут виступає

безпосереднім інструментом у міжкультурній комунікації.

Цікавим фактом є те, що майже 70% всього часу людина проводить в комунікації і незважаючи на культурні відмінності, різноманітність мов і менталітетів, вона вчиться адаптуватися і взаємодіяти з іншими народами, цивілізаціями або просто індивідами.

Міжмовна комунікація – це так званий «діалог культур». Біблер наголошує на формуванні нового соціального соціуму культури – форми вільного спілкування людей в її силовому полі [1, с. 32].

Постає питання важливості та доцільності застосування «діалогу культур». Людина в XXI столітті є надзвичайно розвинутою, вона намагається збагачувати себе та розвивати, а також представники різних культур навчаються конструктивно чи деструктивно взаємодіяти.

Центром міжкультурної комунікації є людина, методом досягнення порозуміння – переклад. Культура і комунікація з часом стали одним цілим і в людини з'явилася неабияка потреба знаходити контакт з іншими людьми, саме тому професія перекладача набула величезного попиту і буде актуальною і в майбутньому, тому що жодна машина не зможе відтворити емоційний план і надати максимально точний переклад, який допомагає подолати культурну дистанцію і є видом мовного посередництва.

За В. Н. Комісаровим, переклад – це вид мовного посередництва, який цілком орієнтований на оригінал. Переклад є іншомовна форма існування повідомлення, яке містить оригінал. Завданням перекладу є забезпечення такого рівня міжкультурної комунікації, при якому створюваний текст мовою реципієнта міг би виступати в якості повноцінної комунікативної заміни оригіналу і ототожнюватися реципієнтами перекладу з оригіналом у функціональному, структурному і змістовному відношеннях [3].

Зазначається, що при перекладі зіставляється не лише дві мови, а й дві культури, тому необхідний пошук еквівалентних відповідностей і вивчення певних культурних особливостей. Культура є оперативною одиницею перекладу.

Можливими шляхами вирішення міжкультурної проблеми є: вивчення іноземної мови, збагачення індивідів фоновими знаннями, а також людське бажання порозумітися і розвиватися.

Щодо міжмовної проблеми сучасного суспільства, то тут теж існує ряд проблем. Серед них і правильність перекладу і омонімія, фальшиві друзі перекладача, відсутність певних відповідників, взагалі будь-які метамовні перетворення.

На сучасному етапі розвитку одержувач хоче чути або бачити переклад, який буде максимально збігатися з вихідним текстом. Це досягається при збігові всіх компонентів за допомогою буквального або вільного перекладу із застосуванням граматичних конструкцій.

Міжмовні проблеми вимагають від перекладача перекладацьких трансформацій. До таких трансформацій належать: перестановка, заміна, додавання, вилучення та комплексна трансформація. Прикладом може слугувати словосполучення *«theory construction»*, яке перекладається як *«побудова теорії»*, і воно є граматично правильним відповідником української мови. Всі перекладацькі нюанси мають при цьому бути враховані. При перекладі можливе і збільшення слів *recurrent – той, що періодично повторюється, theoretically – в теоретичному плані*, або ж навпаки, щоб уникнути смислового навантаження перекладач має вилучити деякі слова з речення. Наприклад, *this is a very difficult problem to*

solve перекладеться як *це дуже складна проблема*. Під час перекладу термінології доцільно застосовувати аналітичний та синтетичний способи. А також перекладач повинен оперувати еквівалентами, аналогами, адекватними замінами.

Висновки і перспективи. Отже, лінгвокультурні реалії важко відтворювати, але формування соціокультурної компетентності допомагає орієнтуватися в різних типах культур, співвідносити форми спілкування з комунікативними нормами. У діалозі культур перекладач є ключовою постаттю. Оскільки граматики тісно пов'язана з лексикою, то перекладач повинен виконувати лексичні та граматичні трансформації. Перекладацькі трансформації є важливим компонентом компетенції перекладача. Він повинен передати адекватний переклад змісту, урахувати всі міжмовні особливості, норми мови, а також і міжкультурний аспект. Переклад є надзвичайно важливим засобом міжкультурної комунікації і допомагає комунікантам різних національностей, культур і народів, хоч вони належать до різних лінгвокультурних ареалів.

Дослідження показало нам важливість міжкультурної комунікації з урахуванням міжмовних відмінностей, що досягається за допомогою адекватного перекладу.

9. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. Київ: Либідь, 2007. 248 с.

References

1. Bibler V. S. (1989). Kul'tura. Dialog kul'tur (opyt opredeleniya). Voprosy filosofii, 1989. № 6. С. 31–42.
2. Горощенко Т. В. Міжкультурна комунікація в перекладі. Українська орієнталістика: збірник наукових праць, 2007-2008. Вип. 2-3. С. 57-60.
3. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Учебное пособие. Москва: ЭТС, 2001. 424 с.
4. Латышев Л.К. Технология перевода. Уч. пос. по подготовке переводчиков с нем. яз. Москва: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. 278 с.
5. Мальцева Д. Г. Страноведение через фразеологизмы. Пособие по немецкому языку. Москва: Высшая школа, 1991. 172 с.
6. Маслова В. А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Академия, 2001. 208 с.
7. Мунен Ж. Переводчик, слово и понятие. Перевод – средство взаимного сближения народов. Москва: Прогресс, 1987. С. 136–141.
8. Муравлёва Н. В. Лингвострановедческий словарь. Москва: Метатекст, Австрия 1997. 415 с.
9. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. Київ: Либідь, 2007. 248 с.

units. German language manual]. Moskow : Visshaya shkola, 172 [in Russian].

6. Maslova, V. A. (2001). Lingvokul'turologiya : ucheb. posob. dlya vissh. ucheb. zavedeniy. [Linguoculturology: Textbook. manual for stud. higher. study. establishments]. Moskow: Akademiya, 208 [in Russian].

7. Munen, Gh. (1987). Perevodchik, slovo i poniatiye, Perevod – sredstvo vzaimnogo sblizheniya narodov [Translator, word and

concept. Translation is a means of bringing peoples closer together]. Moskow : Progress, 136–141 [in Russian].

8. Muravleva, N. V. (1997). Lingvovedcheskiy slovar' [Linguistic and Cultural Dictionary]. Moskow: Metatekst, Avstriya, 415 [in Russian].

9. Cherednichenko, O. I. (2007). Pro movu i pereklad [About language and translation]. Kyiv: Lybid', 248 [in Ukrainian].

INTERLINGUAL AND INTERCULTURAL PROBLEMS OF MODERN TRANSLATION

O. S. Polishchuk, A. I. Bambura

Abstract. *The article substantiates the emergence and spread of interlingual and intercultural problems, which are major in the field of translation studies. Different cultures interact strongly at the present stage of development, and therefore the translator must provide adequate translation taking into account intercultural differences, but the source text cannot be significantly changed. Previously, there were the fundamental differences between cultures and languages and the recipient could not perceive the culture of the original and due to the development of translation studies, where translators were able to express themselves, there was a proper perception of the text. In the period of globalization international contacts are growing where the role of the linguistic personality has greatly increased. Therefore, it is quite correct in such cases to bring the types of interaction between people to the fore. Translation here is a direct tool in intercultural communication as well as a means of protecting national languages and cultures. The key to communicative success and understanding between participants of different languages and cultures is mastering the language code. And you also need to understand that there are special language stamps that are used by different societies in identical situations. The article presents the causes of intercultural problems and ways to solve them, which showed us the importance of intercultural communication and adequate translation.*

The purpose of the study is to analyze the features of interlingual and intercultural problems, to find ways to overcome them, to reveal the concept of socio-cultural competence.

Results of research. A very important aspect is the interpenetration of cultures. Language plays a very important role in translation. This is clearly seen when we transmit the same object in different languages. For example, підсніжник – подснежник – snowdrop – schneeglöckchen. But the main idea is: no matter what language is written, a person understands and perceives the object. Intercultural communication affects the fact that there are barriers between communicators, but such translation enhances the expressive and emotional significance. The translator works to merge the cultures of the original and the translation. The center of intercultural communication is a person, the method of achieving understanding is translation. Culture and communication have become one over time, and there is a great need to find contact with other people, which is why the profession of translator is in a great demand.

Conclusions and prospects. Thus, linguistic and cultural realities are quite difficult to reproduce, but the formation of socio-cultural competence helps to navigate in different types of cultures, to correlate forms of communication with communicative norms. Translation is an extremely important means of intercultural communication and helps to maintain connections between communicants of different nationalities, cultures and peoples, despite the fact that they belong to different linguistic and cultural areas.

Keywords: translation studies, interlingual and intercultural issues, contradictory tendencies, cross-cultural communication, linguo-cultural realities, "dialogue of cultures", socio-cultural competence.